

Так диглосія домінує в творі «Слово о полку Ігоревім». Наприклад, у зверненні князя Всеволода до свого брата Ігоря: Один брат [у мене], *один світ світлий* – ти, Ігорю! Обидва ми Святославичі!»

Отже, феноменальність диглосії у Київській державі визначається тим, що твердження про впровадження писемності одночасно з прийняттям християнства, яке до певного часу розглядалося як постулат, зараз виступає у вигляді проблеми.

Крім того, якщо білінгвізм можливий в межах найменшої соціальної одиниці – сім'ї, то диглосія – це феномен ширшої взаємодії. Окремо взятому індивіду диглосія не потрібна.

Надалі протягом тривалого періоду диглосія в Україні існувала переважно між російською мовою у ролі мови (Н) і розмовною українською (або її місцевими діалектами, або суржигом) у ролі мови (L). Але з підвищенням статусу і ролі української мови у суспільстві збільшується число випадків, коли літературна українська мова також відіграє роль мови (Н), залишаючи роль мови (L) суржику або місцевим діалектам [2, 32].

На превеликий жаль за показником престижності українська мова програє російській та частково англійській, що свідчить про наявну диглосію мовної ситуації в Україні, або асиметричний білінгвізм. Причому українська мова поступово втрачає сфери активного функціонування переважно через реформи у медійному та рекламному законодавстві.

Література

1. Виноградов В. А. Диглосия. *Лингвистический энциклопедический словарь*. Москва: Советская энциклопедия, 1990. 688 с.
2. Яворська Г. М. Прескриптивна лінгвістика як дискурс: Мова, культура, влада. Київ: ВПОЛ, 2000. 288 с.

Колосова А. Р.,

магістрант,

Бердянський державний педагогічний університет,
науковий керівник – канд. філол. наук, доцент **Е. В. Олійник**

ОСОБЛИВОСТІ З'ЯСУВАЛЬНИХ СКЛАДНОПДРЯДНИХ РЕЧЕНЬ У НАУКОМОМУ СТИЛІ

Науковий стиль вважають одним із провідних функціональних різновидів сучасної української літературної мови, що має дуже широку сферу застосування.

Різні аспекти теорії наукового тексту знайшли свій опис у мовознавчих розвідках українських та зарубіжних дослідників: Р.С. Алікаєва, М.В. Арделян, О.А. Баженової, І.К. Білодіда, А.М. Васильєвої, В.В. Виноградова, З.І. Висоцької, М.М. Кожині, А.П. Коваль, І.М. Колегаєвої, М.П. Котюрової,

О.М. Крижанівської, О.А. Лаптевої, Н.Я. Мілованової, Н.Ф. Непийводи, М.М. Пещак, О.А. Покровської, С.М. Руденко, Л.Я. Сапожнікової, П.О. Селігея, Л.В. Славгородської, А.В. Суперанської, О.С. Троянської та ін.

За твердженням І.Р. Вихованця, розвиненість мови, її здатність до використання в науковій сфері великою мірою визначаються розвитком синтаксичної будови, оскільки синтаксис забезпечує реальне втілення двох основних функцій мови – комунікативної і пізнавальної [1].

Незважаючи на те, що з'ясувальні конструкції є найпоширенішим різновидом складнопідрядних речень, на сьогодні відсутні монографічні описи щодо їх функціонування в науковому стилі сучасної української мови. **Актуальність** нашої розвідки зумовлена недостатністю вивчення проблематики наукових текстів, їх організації та засобів вираження.

Мета роботи – описати семантичний потенціал опорних лексем складнопідрядних з'ясувальних речень, що функціонують у науковому дискурсі.

Загальне визначення складнопідрядного з'ясувального речення доводить, що воно є найбільш антропоцентричною моделлю складного речення, оскільки в його головній частині обов'язково використовують лексеми, що передають певний вид інтелектуальної, мовленнєвої, емоційної життєдіяльності людини тощо.

З'ясувальне складнопідрядне речення утворює синтаксичну єдність, у якій в головній частині окреслено **спосіб передачі** мовленнєво-мисленнєвої, експресивної або емоційно-оцінної діяльності суб'єкта, а в підрядній – **конкретний зміст** мовлення, думки, споглядання, оцінки: *Подорожуючи у 1916 р. по Японії, Р. Тагор помітив, що вірші японців – це насамперед вірші-картини, а не вірші-пісні, бо розуміє японця очима, а не розумом* (Філософські обрії 2012); *Аналізуючи і досліджуючи світ, науковці мають відвагу зізнатися, що їхнє пізнання світу, його законів не перевищує 5-10%, використовуючи надсучасну техніку* (Наука і цінності людського буття 2013).

Сутність змістових відношень між частинами з'ясувального речення, їх темпоральна та ментально-просторова різнорядність зумовлюють особливий характер цих конструкцій, оскільки в них експлікується не тільки результат мовленнєво-мисленнєвої діяльності, але й спосіб його досягнення, оцінка тощо. Складнопідрядні з'ясувальні речення дозволяють визначити специфіку такої діяльності в межах певної сфери її реалізації. Головну роль у цьому відіграє лексична семантика опорних слів, що приєднують підрядну частину. Саме опорне слово в окреслених реченнях є не лише найважливішим компонентом головної частини, але й зв'язним елементом предикативних одиниць, що утворюють «контактну рамку» (С.Г. Ільєнко) як-от: **[говорити, що]; [вважати, що]; [добре, що]** тощо.

З'ясувальні конструкції утворюють один структурно-семантичний тип на основі незаміщеності граматичної позиції в головній частині, яка цілком залежить від валентного потенціалу опорного слова, що потребує доповнення своєї структурно-змістової недостатності [1, 269]. Отже, саме дієслова є тим

класом слів, які дають відчуття неповноти висловлення й вимагають його конкретизації.

У зв'язку з вищеокресленим спостерігаємо одну з основних тенденцій функціонування **складнопідрядних з'ясувальних конструкцій** у науковому стилі – збільшення складу опорних слів зі значенням передачі інформації.

Розширення засобів введення чужої мови для наукового дискурсу є дуже актуальним завданням, оскільки обсяг інформації в будь-якій з сучасних галузей настільки великий, що майже кожне наукове дослідження ґрунтується на попередньому досвіді, і, як наслідок, практично будь-який науковий текст містить непряму мову, при цьому можливе близьке сусідство не лише речень, але і їх підрядних частин: *І хоча окремі автори пишуть, що об'єктом злочинів проти власності є суспільні відносини власності, що охороняються кримінальним законом, як частина економічних відносин, як основа економічної системи держави, є очевидним і однозначно зрозумілим, що мова іде про правовідносини, адже уявити собі такий феномен, як економічна система держави поза межами правового регулювання неможливо* (Лихова 2006). Це порушує питання про доцільність створення власне лексичної різноманітності засобів уведення чужої мови в межах з'ясувальних складнопідрядних речень.

У сучасній українській мові існує великий спектр дієслівних та іменних лексем, але багато з них через різні причини є непридатними для наукового дискурсу, оскільки можуть бути звернені до емоційної складової усного мовлення (*кричати, мовити, теревенити, базікати*). Непридатність подібних засобів для наукового стилю цілком очевидна, проте вимоги різноманітності сигналів «уведення» чужого слова істотні й для наукових текстів.

Лексична різноманітність опорних слів у науковому стилі досягається, насамперед, через уведення лексем зі значенням мислення (можуть указувати на процес мовлення), а також за допомогою лексем інших семантичних груп (*підкреслювати, вказувати, зазначати, помічати тощо*), які зазнають певних семантичних трансформацій, позначаючи процес передачі інформації: *Погоджуючись із німецькими мислителями щодо предмета філософії, Міхневич підкреслює, що саме розвиток художньої творчості, ремісничої, політичної, суспільної діяльності, є умовою виникнення філософії, позаяк вони стимулювали розумову діяльність та розвиток свідомості* (Філософські обрії 2012); *Це, на думку Л. Хелмса і У. Сурела, вказує, що політична опозиція – це здебільшого квазіоднорідна композиція/структура у складі парламентської меншості (акторів/гравців парламентської меншості), які не змогли увійти до композиції уряду* (Актуальні проблеми політики 2016).

Отже, особливості з'ясувальних конструкцій в науковому стилі визначаються низкою структурно-семантичних тенденцій їх розвитку, зокрема, розширення типового спектру лексем зі значенням передачі інформації через уведення лексико-семантичної групи дієслів зі значенням мислення тощо. Необхідність такого розширення зумовлена частотністю складнопідрядних з'ясувальних речень із чужою мовою в науковому дискурсі за неможливості залучення основних синонімів дієслів *говорити* і *писати*.

Література

1. Вихованець І. Р., Городенська К. Г. Теоретична морфологія української мови. Київ: Університетське видавництво «Пульсари», 2004. 398 с.
2. Олійник Е. В. Семантика та прагматика з'ясувальних складнопідрядних речень: монографія. Донецьк: Юго-Восток, 2010. 136 с.
3. Руденко С.М., Покровська О.А., Сапожнікова Л.Я., Арделян М.В. Лексичні та синтаксичні особливості наукового стилю української мови: колект. моногр. / за наук. ред. С.М. Руденко. Харків: ХДУХТ, 2013. 192 с.

Курочка Є. Г.,

магістрант,

Бердянський державний педагогічний університет,
науковий керівник – канд. пед. наук, доцент Л. О. Алексєєва

ОСОБЕННОСТИ ДЕФИНИЦИИ ХУДОЖЕСТВЕННОГО ДИСКУРСА

В начале XXI века проблема дискурса является одной из самых актуальных и популярных в гуманитарных исследованиях. Множественное количество определений дискурса в украинской и зарубежной лингвистике не дает общепринятой дефиниции понятия «дискурс». В исследовательских концепциях прослеживается не только разная трактовка дискурса, но и включение в его определение понятия текста.

Цель исследования: выявить и проанализировать определяющие параметры художественного дискурса.

Общеизвестно, что текст является процессом и результатом речевой деятельности человека. На современном этапе научного знания наибольшим эвристическим потенциалом владеют модели текста, которые строятся на понятии дискурса. Поскольку какой-либо текст вмещает компоненты, функция которых состоит в его смысловом и коммуникативно-прагматическом декодировании, т.е. дискурсивизации, текст рассматривается в нашем исследовании как центральный компонент дискурса.

В современной лингвистике текста термин «дискурс» не имеет однозначного понимания, что объясняется следующим фактом: дискурс является предметом междисциплинарных исследований, рассматривается среди других дисциплин, в частности: лингвистики текста, литературоведения, когнитивной лингвистики, дискурсологии, психолингвистики, социолингвистики, прагматики.

В лингвистике наряду с понятием «дискурс» определяют понятие «текст». К примеру, В. Боротько дискурс понимает как текст, состоящий из коммуникативных единиц языка – предложений и их объединений в более